

ОСОБЛИВОСТІ ПЛАНУВАННЯ РОЗВИТКУ ЛІСОПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ РЕГІОНІВ КРАЇНИ

У статті проводиться аналіз тенденцій розвитку лісової промисловості регіонів України. В результаті проведеного аналізу визначені основні проблеми, виявлені особливості лісової промисловості, обґрунтовуються перспективи подальшого розвитку галузі. Охарактеризовано чинники, що здійснюють найбільш сильний вплив на ефективний розвиток лісопромислового комплексу, визначено основні причини, що перешкоджають ефективному функціонуванню цієї сфери економіки. Запропоновано основні напрямки розвитку лісопромислового комплексу регіонів країни.

Ключові слова: регіон, лісова промисловість, розвиток, економіка, планування, управління, стратегія.

Papp V. FEATURES OF PLANNING FOR THE DEVELOPMENT OF THE FOREST INDUSTRIAL COMPLEX OF THE COUNTRIES REGIONS

The article analyzes the trends of the forest industry development in the regions of Ukraine. As a result of the analysis, the main problems were identified, features of the forest industry were identified, perspectives of further development of the industry were substantiated. The factors, which have the most influence on the effective development of the forestry complex, are described, the main reasons that hinder the efficient functioning of this sphere of economy are determined. The main directions of development of the forestry complex of the regions of the country are offered.

Keywords: region, forest industry, development, economy, planning, management, strategy.

В сучасних умовах розширення і поглиблення ринкових відносин планування фінансово-господарської діяльності всіх підприємств лісопромислового комплексу регіонів і країни в цілому є важливою передумовою їх сталого розвитку, вільного підприємництва і виробництва, розподілу і споживання лісових ресурсів, реалізації готової продукції. В умовах обмежених лісових ресурсів, саме планування найбільшою мірою формує сучасні тенденції розвитку лісопромислового комплексу регіону, передбачає майбутнє і визначає вектор дій з урахуванням стратегічних цілей і оперативних планів їх досягнення.

В даний час робляться спроби виробити сучасні вимоги до планування розвитку лісопромислового комплексу регіонів шляхом розробки схеми територіального планування, програм розвитку підприємств з урахуванням державних і ринкових економічних стимулів. Але, не дивлячись на те, що в сучасних умовах форми і методи такого планування видозмінюються, сама проблема науково-обґрунтованого планування розвитку лісопромислового комплексу регіонів залишається гострою і актуальною.

Функціонування лісового комплексу, його історичні аспекти знайшли відображення в роботах відомих вітчизняних і зарубіжних вчених. Серед досліджень особливо слід відзначити роботи Голян В.А., Демидюка С. М. та Гордійчука А.І. [1], Кичко І.І. та Гаруса Ю.О. [4], Малюти Л. та Спиридонової Ю. [5], Поліщука В.Г. та Жоголь О.В. [6], Ткачів С. М. та Никитюка П.А. [7], Толчанової З.О. [8] та ін.

Зарубіжний досвід висвітлений в роботах І.А. Ансоффа, А. Брайсона, Г. Друкера, Ф. Котлера, М. Портера, Ф. Тейлора, А. Файоля та ін.

Позитивно оцінюючи внесок зарубіжних і вітчизняних вчених і отримані ними наукові, методологічні та практичні результати, необхідно відзначити, що в даний час доцільно продовжити пошук нових методів удосконалення планування розвитку лісопромислового комплексу.

Метою статті є розробка науково-методичних положень щодо вдосконалення планування розвитку лісопромислового комплексу регіону.

Будь-який регіон займає особливе місце в геополітичному і національному просторі, представляючи собою територію, що має господарюючі суб'єкти з міжгосподарськими зв'язками або навпаки, вимагає державної підтримки, спрямованої на економічний розвиток регіону, шляхом створення «точок зростання» галузевого виробництва. Як правило, кожен регіон має свою провідну галузь, яка є економічним центром його розвитку.

Значний вплив на розвиток підприємств лісового комплексу здійснюють економічні, соціальні, правові, екологічні фактори, які систематизовані за критерієм впливу на розвиток лісового комплексу. Вплив перерахованих чинників на результативність роботи лісового комплексу може бути як позитивним, так і негативним. Позитивна дія факторів супроводжується певним економічним ефектом, негативна дія проявляється при відсутності, або нерозвиненості окремих факторів, супроводжується збільшенням витрат на відтворення лісів. У зв'язку з тим, що об'єкт дослідження володіє значними лісовими ресурсами, які надають регіону особливий статус, лісовий комплекс відіграє важливу роль у бюджетній складовій регіонів. У короткостроковій перспективі лісовий комплекс буде відчувати вплив названих чинників, що в свою чергу відіб'ється на економічних умовах організації лісового комплексу. Виявлений

вплив різних чинників на функціонування лісового комплексу свідчить про незадовільний стан більшої кількості організацій, що перешкоджає подальшому розвитку лісового комплексу. У той же час, необхідно відзначити, що в лісовому комплексі є невикористані резерви для забезпечення проведення необхідних позитивних змін. Найбільш прийнятним варіантом залучення наявних резервів є вдосконалення принципів управління лісовим комплексом. Оптимальною є модель управління розвитком лісового комплексу, адаптована до ринкових умов, що враховує вплив фактів ринкового середовища, і що включає в себе можливості вдосконалення відповідно до перспектив та основних напрямків розвитку лісового комплексу.

Ліси України за своїм призначенням і розташуванням виконують переважно водоохоронні, захисні, санітарно-гігієнічні, оздоровчі та інші функції і забезпечують потреби суспільства в лісових ресурсах. До особливостей лісів та лісового господарства України відносяться [3]:

- відносно низький середній рівень лісистості території країни;
- зростання лісів у різних природних зонах (Полісся, Лісостеп, Степ, Українські Карпати та гірський Крим), що містить суттєві відмінності щодо лісорослинних умов, методів ведення лісового господарства, використання лісових ресурсів та корисних властивостей лісу;
- переважно екологічне значення лісів та висока їх частка (до 50%) з режимом обмеженого лісокористування;
- високий відсоток заповідних лісів (16,1%), який має стійку тенденцію до зростання;
- історично сформувалась ситуація закріплення лісів за численними постійними лісокористувачами (для ведення лісового господарства ліси надані в постійне користування підприємствам, установам і організаціям кількох десятків міністерств і відомств);
- значна площа лісів зростає у зоні радіоактивного забруднення;
- половина лісів України є штучно створеними і потребують посиленого догляду.

Загальна площа лісового фонду України становить – 10,4 млн. га, із яких вкритих лісовою рослинністю – 9,6 млн. га. Лісистість території країни становить 15,9%. За 50 років площа лісів зросла на

21%, а запас деревини майже у три рази. Запас деревини в лісах оцінюється в межах 2102 млн. куб. м. Загальна середня зміна запасу сягає 35 млн. куб. м. Середня щорічна зміна запасу на 1 га у лісах Держлісагентства дорівнює 4 куб. м і коливається від 5 куб. м в Карпатах до 2,5 куб. м у Степовій зоні. Відбувається поступове збільшення запасу, що підтверджує значний економічний і природоохоронний потенціал лісів України [3].

Ліси України сформовані понад 30 видами деревних порід, серед яких домінують сосна (*Pinus silvestris*), дуб (*Quercus robur*), бук (*Fagussilvatica*), ялина (*Picea abies*), береза (*Betula pendula*), вільха (*Alnus glutinosa*), ясен (*Fraxinus excelsior*), граб (*Carpinus betulus*), ялиця (*Abies alba*) (рис. 1).

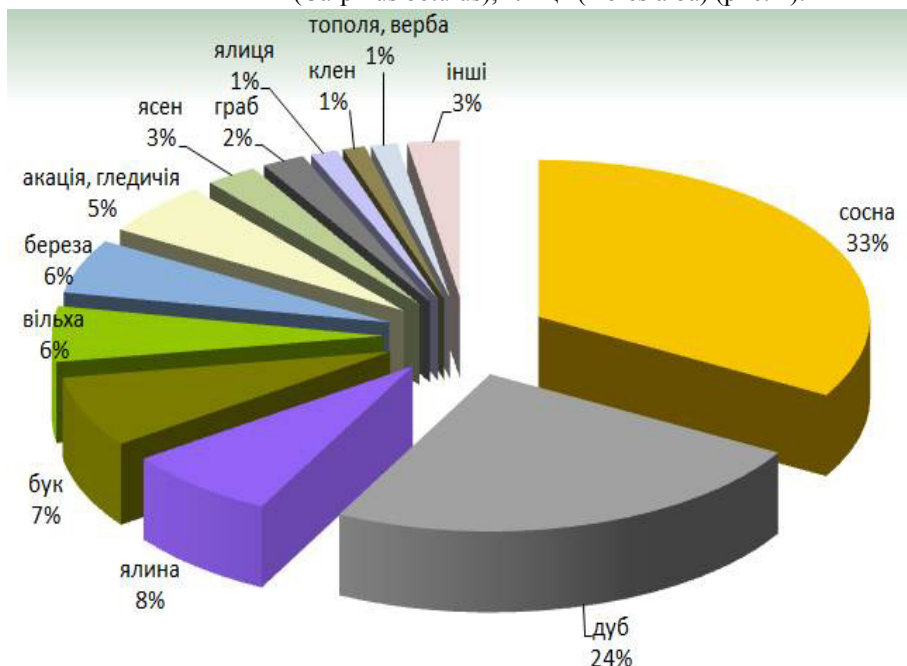

Рис. 1 Види деревних порід лісів України [3]

Розподіл загальної площі земель лісового фонду України за відомчою підпорядкованістю наведений на рис. 2.

Ліси на території України розташовані дуже не рівномірно. Вони сконцентровані переважно в Поліссі та в Українських Карпатах. Лісистість у різних природних зонах має значні відмінності й не досягає оптимального рівня, за якого ліси найпозитивніше впливають на клімат, ґрунти, водні ресурси, пом'якшують наслідки ерозійних процесів, а також забезпечується одержання більшої кількості деревини.

Відтворення лісів у 2016 році проведено на площі 52,6 тис. гектарів, що майже на 10% більше від запланованого річного завдання. Площа відтворення лісів перевищує площу суцільних зрубів (50,1 тис. га) майже на 5%. Садіння і висівання проведено на площі 34,4 тис. гектарів, що на 14% більше від запланованого річного завдання, з яких 2,6 тис. га – лісорозведення або нові ліси. Весь обсяг робіт виконаний на землях лісогосподарського призначення і на землях, що передані державним підприємствам для лісорозведення. До лісових культур зараховано також 18,2 тис. га лісових насаджень створених шляхом природного поновлення (рис. 3).

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОГО ПЕРІОДУ УКРАЇНИ

Основні показники ведення лісгосподарської діяльності в Україні за період 1990-2017 рр. наведені в таблиці 1.

Основною умовою управління регіональним лісовим комплексом є рівновага екологічних, економічних і соціальних цілей; економічна відповідальність суб'єктів лісових відносин відповідно до наданих їм повноважень; відповідність повноважень фінансовим можливостям їх реалізації; економічна зацікавленість суб'єктів лісових відносин у формуванні сталого управління лісовим

Рис. 2 Розподіл загальної площі земель лісового фонду України за відомчою підпорядкованістю [3]

Рис. 3 Відтворення лісів України [3]

комплексом; платність лісокористування - право власника лісового фонду отримувати платежі за користування лісовими ресурсами відповідно до їх економічної оцінки, що базується на рентному підході. До основних умов і передумов управління розвитком лісового комплексу слід віднести ті з них, які об'єктивно пов'язані з процесами, що відбуваються в економіці країни. Зокрема, сюди можна віднести:

- зміни в системі економічних відносин;
- виділення управління лісовим комплексом в сферу пріоритетних національних проектів;
- обґрунтування і підготовку необхідної нормативно-правової бази. Названі передумови відіграють роль вихідних попередніх умов досліджуваних економічних відносин лісового комплексу.

Таким чином, запропонований комплекс заходів щодо вдосконалення планування розвитку лісопромислового комплексу регіону в рамках моделі планування розвитку ЛПК здатний чинити ефективний вплив на реалізацію документів стратегічного, територіального та лісового планування лісопромислового комплексу регіону. Розроблені заходи щодо вдосконалення планування розвитку лісопромислового комплексу регіону є важливим кроком вперед на шляху підвищення ефективності управління розвитком лісопромислового комплексу регіону та країни в цілому.

Основний висновок полягає в тому, що лісопромисловий комплекс потребує розробки нової ефективної стратегії з урахуванням сучасних умов. Для успішної реалізації політики в галузі лісового господарства необхідні взаємодія органів влади та

Таблиця 1

Основні показники ведення лісгосподарської діяльності (1990-2017 рр.) [2]

Роки	Обсяги продукції (товарів та послуг) лісового господарства (у фактичних цінах), млн.грн	Площа рубок, га	Заготівля деревини ¹ , тис.м ³		Площа лісових земель, пройдена пожежами, га	Згоріло та пошкоджено лісу на пні, м ³	Збитки, заподіяні лісовими пожежами, тис.грн	Площа відтворення лісів, тис.га
			усього	у т.ч. від рубок головного користування				
1990	х	536400	12642,0	5755,0	2388	79236	х	37,5
1991	х	443683	10833,0	5267,0	1717	38051	х	33,7
1992	х	546906	10183,0	5047,0	4101	77758	х	31,9
1993	х	715050	9649,0	4761,0	3178	174354	х	29,7
1994	х	612454	9959,0	4891,0	10040	391159	х	33,1
1995	х	532943	9741,0	4574,0	3537	145400	х	38,4
1996	х	496600	9176,0	4375,0	12671	308543	х	38,5
1997	373,0	403100	10597,0	4761,0	1467	11806	615,4	38,5
1998	396,6	435400	10548,7	5138,5	4418	123034	4555,7	36,7
1999	521,3	434600	10308,7	4879,7	5532	163858	5822,3	38,6
2000	744,4	455100	11261,7	5236,4	1610	20249	1367,6	37,8
2001	824,2	570300	12022,3	5507,3	3772	139604	6204,3	42,6
2002	946,8	376591	12826,8	5833,0	4983	59206	3378,9	45,9
2003	1108,9	383191	15953,3	6589,4	2817	19720	1817,5	48,3
2004	1594,6	468648	17300,7	6962,1	595	1944	428,7	53,9
2005	1991,1	484673	17124,3	6918,4	2325	32101	3535,0	58,6
2006	2451,1	468188	17759,8	7330,9	4287	53119	5917,6	66,7
2007	2956,3	476241	19013,9	7616,3	13787	1304271	188412,2	73,6
2008	3382,7	425344	17687,5	7528,2	5529	395257	58750,3	80,2
2009	3138,1	357949	15876,5	7211,8	6315	223764	24686,4	80,9
2010	4097,7	402205	18064,6	7767,4	3668	343840	26728,4	70,1
2011	5674,8	421750	19746,2	8647,5	1049	11804	3215,9	72,4
2012	5911,6	417005	19763,6	8433,2	3479	289291	56062,7	70,1
2013	6363,9	415420	20340,6	8484,0	418	2496	1376,2	67,7
2014 ²	7739,9	382623	20672,4	8853,1	13778	144694	51701,8	58,0
2015 ²	10778,2	399296	21924,2	9097,7	14691	170686	20164,5	60,4
2016 ²	12838,8	386382	22612,8	9282,2	1249	32559	8619,2	63,2
2017 ²	13774,6	419113	21923	9390,6	5939	149775	45877,6	64,7

¹ За 1990-2002рр. наводяться дані щодо заготівлі ліквідної деревини.

² Дані наведено без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях.

бізнес-структур в напрямку розвитку ЛПК, розробка системи ефективного лісочористування на рівні регіонів, проведення оптимальної інвестиційної політики з метою підвищення рівня конкурентоспроможності регіонів та інші заходи, що і стане напрямком подальших наукових досліджень.

Список використаних джерел

1. Голян В. А. Удосконалення еколого-економічного регулювання лісгосподарського підприємництва: вітчизняні реалії та доцільність імплементації зарубіжного досвіду / В. А. Голян, С. М. Демидюк, А. І. Гордійчук // Інвестиції : практика та досвід. – 2012. – № 12. – С. 26-28.

2. Державна служба статистики України. – 2017. Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>

3. Державне агентство лісових ресурсів України. – 2017. Режим доступу : http://dklg.kmu.gov.ua/forest/control/uk/publish/article?art_id=62921&cat_id=32867

4. Кичко І. І. Перспективи розвитку лісового господарства України / І. І. Кичко, Ю. О. Гарус // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2016. – Вип. 11. – С. 128-132.

5. Малюта Л. Стратегічне управління інноваційним розвитком ліспромислового комплексу / Л. Малюта, Ю. Спиридонова // Соціально-

економічні проблеми і держава. 2011. – Вип. 2 (5). – Режим доступу : <http://sepd.tntu.edu.ua/images/stories/pdf/2011/11mlyrlk.pdf>.

6. Поліщук В. Г. Перспективи стимулювання сталого розвитку лісового господарства регіонів України / В. Г. Поліщук, О. В. Жоголь // Молодий вчений. – 2014. – № 12 (15). – С. 57-63.

7. Ткачів С. М. Аналіз фінансово-господарських показників лісового господарства регіону / С. М. Ткачів, П. А. Никитюк // Економіка і суспільство. – 2017. – № 9. – Режим доступу : <http://economyandsociety.in.ua/journal-9/16-stati-9/955-tkachiv-s-m-nikityuk-p-a>

8. Толчанова З. О. Значення Поліського регіону в системі лісгосподарського комплексу України / З. О. Толчанова // Науковий вісник НЛТУ України. – 2010. – Вип. 20.4. – С. 22-29.

References

1. Holyan, V. A., Demydyuk, S. M., & Hordiyuchuk, A. I. (2012). Udoskonalennya ekoloho-ekonomichnoho rehulyuvannya lisohospodars'koho pidpryyemnytstva: vitchyznyani realiyi ta dotsil'nist implementatsiyi zarubizhnoho dosvidu [Improvement of ecological and economic regulation of forest business: domestic realities and expediency of implementation of foreign experience] *Investytsiyi: praktyka ta dosvid – Investments: practice and experience*, 12, 26-28. [in Ukrainian].

2. State Statistics Service of Ukraine (2017). Retrieved from <http://www.ukrstat.gov.ua/> [in Ukrainian].

3. State Forest Resources Agency of Ukraine (2017). Retrieved from http://dklg.kmu.gov.ua/forest/control/uk/publish/article?art_id=62921&cat_id=32867 [in Ukrainian].

4. Kichko, I. I., & Harus, Yu. O. (2016). Perspektivy rozvytku lisovoho hospodarstva Ukrayiny [Prospects for Forestry Development in Ukraine].

Hlobal'ni ta natsional'ni problemy ekonomiky – Global and national problems of the economy, 11, 128-132. [in Ukrainian].

5. Malyuta, L., & Spirydonova, Yu. (2011). Stratehichne upravlinnya innovatsiynym rozvytkom lisopromyslovoho kompleksu [Strategic management of innovative development of the forestry complex]. *Sotsial'no-ekonomichni problemy i derzhava – Socio-economic problems and the state*, 2(5). Retrieved from <http://sepd.tntu.edu.ua/images/stories/pdf/2011/11mlyrlk.pdf.132> [in Ukrainian].

6. Polishchuk, V. H., & Zhohol, O. V. (2014). Perspektivy stymulyuvannya staloho rozvytku lisovoho hospodarstva rehioniv Ukrayiny [Prospects for Stimulating Sustainable Forestry Development in the Regions of Ukraine]. *Molodyy vchenyy – Young scientist*, 12(15), 57-63 [in Ukrainian].

7. Tkachiv, S. M., & Nykytyuk, P. A. (2017). Analiz finansovo-hospodars'kykh pokaznykiv lisovoho hospodarstva rehionu [Analysis of financial and economic indicators of forestry in the region]. *Ekonomika i suspil'stvo – Economy and Society*, 9. Retrieved from <http://economyandsociety.in.ua/journal-9/16-stati-9/955-tkachiv-s-m-nikityuk-p-a> [in Ukrainian].

8. Tolchanova, Z. O. (2010). Znachennya Polis'koho rehionu v systemi lisohospodars'koho kompleksu Ukrayiny [The value of the Polissya region in the system of the forestry complex of Ukraine]. In *Naukovyy visnyk NLTU Ukrayiny [Scientific Bulletin of NLTU of Ukraine]: Vol. 20.4 (pp. 22-29)*. [in Ukrainian].

Scientific-practical journal "REGIONAL ECONOMY"

Scientific-practical journal "Regional economy" is a specialized scientific-practical publication, which highlights such theoretical and applied issues: the formation and implementation of state regional policy in Ukraine, the problems of socio-economic life of the regions, territorial development, environmental management and ecological security, social policy, cross-border cooperation, rural development, investment and innovation policy, Finance and banking.

Journal "Regional economy" is included in the List of scientific professional publications of Ukraine in the field of economic sciences (Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine dated by 7.10.2015 №1021).

The journal is included in the international scientometric database Index Copernicus, Poland - with 2012.

The journal's website: www.re.gov.ua